

22.03.2011 KKF
23.03.2011 TOF
24.03.2011 AAH
25.03.2011 GFA

Justis- og politidepartementet
Statsråd: Knut Storberget

KONGELIG RESOLUSJON

Ref. nr.: 5
Saksnr.: 201100627
Dato: 15. april 2011

OPPNEVNING AV ET UTVALG FOR Å REVIDERE ARVELOVEN MV. (ARVELOVUTVALGET)

1. Sakens bakgrunn

Dagens arvelov er fra 1972. Samfunnet har gått igjennom betydelige endringer siden gjeldende arvelov ble forberedt på 1960-tallet. Samfunnet har blitt mindre homogent. Både generasjonsforskjeller, geografisk tilhørighet og ulik etnisk bakgrunn skaper bredde og mangfold, men også et samfunn der det er vanskeligere å finne samlende løsninger.

Ekteskapet er ikke lenger den enerådende samlivsformen. Levealderen har økt. Mange arvelatere har hatt mer enn ett samliv, og flere har mer enn ett kull barn. Den geografiske mobiliteten er større, og det er økende behov for internasjonal-privatrettslige regler som letter arveoppgjør på tvers av landegrensene. Samtidig har velstandsutviklingen medført at formuene som fordeles ved arv, gjennomgående har blitt større.

Arverettens betydning er derfor på mange måter økende. Arveretten må sikre at formue kan overføres fra en generasjon til den neste på en hensiktsmessig måte. For de fleste arvinger fremstår det som viktig at fordelingen av arven oppfattes som rettfærdig. Om den ikke gjør det, er arveretten særlig egnet til å skape konflikter. Samlet sett innebærer dette at det er behov for å foreta en ny vurdering av reglene i arveloven.

2. Oppnevning av et utvalg

Justisdepartementet foreslår at det oppnevnes et lovutvalg som skal foreta en vurdering av arveloven med sikte på å lage en ny arvelov tilpasset utfordringene i dagens samfunn. Det bør være en sentral målsetning at en ny lov gir løsninger som fremstår som tidsmessige og balanserte. Loven bør videre søke å gi klare og enkle regler som gir forutsigbarhet, og som

virker konfliktdepende. Mandatet bør også omfatte nødvendige endringer i andre lover.

Det er også andre gode grunner som taler for å starte dette arbeidet nå. Nye regler om arv bør sees i sammenheng med det pågående arbeidet med ny skiftelovgivning, jf. NOU 2007: 16 Ny skiftelovgivning mv. En tilnærmet parallell eller suksessiv behandling kan gi grunnlag for gode løsninger. I tillegg er det under utarbeidelse en egen forordning i EU om arv, som norsk rett må forholde seg til. Det arbeides også med en europeisk modellovgivning på området.

Det er etter Justisdepartementets syn behov for å oppnevne et utvalg på syv personer med bred arverettslig kompetanse. Utgiftene til utvalget dekkes innenfor Justisdepartementets gjeldende ramme.

Departementet foreslår at utvalget oppnevnes med mandat og sammensetning i samsvar med det vedlagte forslaget. Den foreslåtte sammensetningen av utvalget tilfredsstiller likestillingsloven § 21. Det er videre tilstrebet deltakelse fra ulike deler av landet. Det er innhentet uttalelse fra Domstoladministrasjonen mht. dommeres sidegjøremål.

Utvalget skal utrede de økonomiske og administrative konsekvensene av forslaget.

Utvalget skal avgi utredningen innen 1. juni 2013.

Justis- og politidepartementet

t i l r å r :

Oppnevning av et utvalg for å revidere arveloven mv. med mandat og sammensetning i samsvar med vedlagte forslag.

Mandat for utvalget

1. Samfunnet har blitt mindre homogent siden gjeldende arvelov ble forberedt og vedtatt. Både generasjonsforskjeller, ulik geografisk tilhørighet og etnisk bakgrunn skaper bredde og mangfold, men også et samfunn der det er vanskeligere å finne samlende løsninger. Ekteskapet er ikke lenger den enerådende samlivsformen. Levealderen har økt. Mange arvelatere har hatt mer enn ett samliv, og flere har mer enn ett kull barn. Samtidig lever flertallet fortsatt i tradisjonelle, varige samliv med ekteskapet eller samboerskapet som ramme. Samlet sett gir dette behov for å foreta et oversyn over arveloven for å sikre en tidsmessig og balansert lovgivning.

2. Arverettens samfunnsmessige betydning er på sett og vis økende. Velstandsutviklingen samt utviklingen i verdien av fast eiendom har ført til at formuene som fordeles ved arv, gjennomgående har blitt større. Det er vesentlig at arveretten medvirker til en hensiktsmessig overføring av formue fra generasjon til generasjon. Arveretten handler imidlertid om mer enn faktisk overføring av formue. Arveretten skaper tilknytning og fellesskap, men også avvisning og motsetninger. Det er viktig at arveretten i størst mulig grad er i tråd med den alminnelige rettsfølelsen på området, at den er konfliktdempende, og at fordelingen av arv i stor grad fremstår som forutberegnelig for arvingene.

3. Utvalget skal foreta en generell og prinsipiell vurdering av lov 3. mars 1972 nr. 5 om arv m.m. Utvalget skal fremme forslag til en fullstendig regulering av de spørsmål som i dag er regulert i arveloven, eventuelt vurdere om visse spørsmål bør reguleres i andre lover. Målet for revisjonen er å bevare og fornye innholdet i den eksisterende lovgivningen slik at den kan gi en regulering som er gjenkjennelig, men egnet for nye generasjoner.

Utvalget bes særlig om å vurdere følgende problemstillinger:

a) I lys av samfunnsutviklingen bør utvalget vurdere om forholdet mellom den gjenlevende ektefellen og øvrige arvinger bør justeres. Det bør vurderes om slektsarveretten bør begrenses noe i favør av den

lengstlevende. Utvalget bør herunder vurdere om en gjenlevende ektefelle bør være enearving der arvelateren ikke etterlater seg livsarvinger, mens slektsarvingene beholder en sekundær arverett. Det er også grunn til å se nærmere på ektefellens arverett der arvelateren har livsarvinger. I Norge har ektefellens arverett vært uendret i om lag 70 år. Dersom man kommer til at ektefellens rett til arv bør utvides, bør utvalget vurdere om ekteskapets lengde skal påvirke omfanget av arveretten. Det skal også vurderes om en tidligere ektefelle i enkelte tilfeller bør ha rettigheter. Det er videre behov for å se nærmere på uformingen av reglene om minstearv blant annet for å sikre at den avdødes livsarvinger ikke blir stående helt uten arv. Det bør videre vurderes om man ved beregningen av minstearven bare skal legge størrelsen av dødsboet til grunn, eller om man også bør vurdere størrelsen av den gjenlevendes egen formue.

b) Arveloven har nylig fått regler om samboeres arverett. Reglene har et deklarasjonspreg tilpasset samboerskapets egenart. Siden reglene nylig er vedtatt, anses det ikke å være behov for å endre disse. Utvalget skal likevel vurdere reglene i den utstrekning det er nødvendig for å sikre en god tilpasning til ny arvelov.

c) Uskiftereglene bør sees over med tanke på forenkling og nordisk rettsenhet. Det er behov for å forenkle samtidig som det hindres at disposisjonsretten uthuler den førstavedes arvingers rett til arv. Det bør videre vurderes om uskiftet også i fremtiden som hovedregel skal omfatte hele formuen, eller om enkelte deler av boet, for eksempel gjenstander som var til avdødes personlige bruk, eller som har særlig affeksjonsverdi, skal gå i arv til øvrige arvinger selv om den gjenlevende velger å sitte i uskifte. Reglene om uskifte må også sees i sammenheng med de endringene som eventuelt foreslås i ektefellens rett til arv.

d) Pliktbudsreglene skal vurderes. Det er også i fremtiden behov for beskyttelsesregler som gir arvelaterens nærstående rett til arv. De nåværende reglene om pliktbud er konfliktdempende og sikrer en likebehandling av arvingene så langt de rekker. Reglene kan imidlertid utformes på flere måter. Utvalget bør vurdere om det er tilstrekkelig om pliktbudsreglene verner en verdimeessig rett, eller om det er nødvendig at de fortsatt skal verne en kvalitativ rett. Det bør videre vurderes om

beløpsbegrensingen (den såkalte Lex Michelsen-regelen) bør avvikles eller endres. Beløpsbegrensningen er sist endret ved lov 7. juni 1985 nr. 52, og det var den gang forutsatt at beløpet skulle reguleres med jevne mellomrom. En konsekvens av dagens regler er at testasjonskompetansen blir geografisk og sosialt ulikt fordelt. Dersom utvalget foreslår å fjerne eller klart skjerpe regelen om beløpsbegrensning, kan det være grunnlag for å vurdere det brøkmessige omfanget av pliktdelsreglene. Reglene om båndleggelse av pliktdelsarv bør sees over og vurderes i sammenheng med reglene blant annet i dekningsloven, stiftelsesloven og vergemålsloven.

e) Reglene om testamenter bør gjennomgås med tanke på mulighetene for forenkling slik at man unngår regler som unødig kan føre til ugyldige testamenter mv. Videre bør reglene om at testamentet skal komme ektefellen eller samboeren til kunnskap, vurderes skjerpet, og det bør vurderes om reglene bør gjøres om til en varslingsplikt knyttet til opprettelsen av testamentet.

f) Det bør vurderes om reglene om avkall på ventet arv, påbud om avkorting og avslag på falt arv kan samordnes og forenkles. Det bør videre vurderes om det er mulig å lage en hensiktsmessig regulering av grensen mellom livs- og dødsdisposisjoner.

g) Reglene om statens arverett skal vurderes. Blant annet bes utvalget se på spørsmålet om det bør innføres en ordning som sikrer at midler fra falt arv kommer frivillige organisasjoner til gode.

h) Utvalget skal foreslå hensiktsmessige internasjonal-privatrettslige regler på arverettens område.

i) Når eiendom det hviler odels- og/eller åseterrett på, arves, reises egne spørsmål. Utvalget skal fremme de forslag til endringer som anses egnet for å sikre at regelsettene virker sammen på en god måte.

j) Også ellers skal utvalget fremme forslag til de endringene i andre lover som er en naturlig følge av utvalgets øvrige forslag.

4. Det er en utstrakt privat rettshåndhevelse av arveretten. De fleste arvinger gjør opp boet seg imellom uten profesjonell bistand. Det er derfor viktig at en revidert arvelov så langt som mulig er tilpasset lekfolks egen bruk av reglene. Et vesentlig siktemål ved revisjonen er derfor å oppnå brukervennlige regler. Lovforslaget bør videre ha en god systematikk og et enkelt og klart språk.

5. Utvalget skal gi en oversikt over relevant nordisk rett. Utvalget skal se hen til reguleringen i de øvrige nordiske landene ved utformingen av lovforslagene.

6. Utvalget skal ta i betraktning pågående arbeid på området. Dette gjelder blant annet:

- det pågående arbeidet med ny skiftelovgivning og ny lov om forsvunne personer, jf. NOU 2007: 16 Ny skiftelovgivning mv.
- arbeidet i EU på området, herunder arbeidet med en ny arverettsforordning
- arbeidet i Commission on European Family Law (CELF) på arverettens område.

7. Utvalget skal utforme lovforslaget i samsvar med anbefalingene i veiledningen "Lovteknikk og lovforberedelse" (utgitt mars 2000).

8. Utvalget skal vurdere økonomiske og administrative konsekvenser av forslagene. Minst ett av forslagene skal være basert på uendret ressursbruk.

9. Utvalget skal i samråd med Justis- og politidepartementet etablere en bredt sammensatt referansegruppe til bruk i utvalgets arbeid.

10. Utvalget skal avgi sin utredning innen 1. juni 2013.

Sammensetning av utvalget:

Professor dr. juris Torstein Frantzen, Bergen (leder)

Tidl. høyesterettsdommer Kirsti Coward, Oslo

Førstemanuensis Peter Hambro, Oslo

Lagdommer Marit Forsnes, Trondheim

Tingrettsdommer Finn Kløvstad, Drammen

Advokat Trine Buttingsrud Mathiesen, Ringerike

Førstemanuensis PhD Inge Unneberg, Bærum